המבקר כמשורר: על כתיבתו של פיטר שלדל

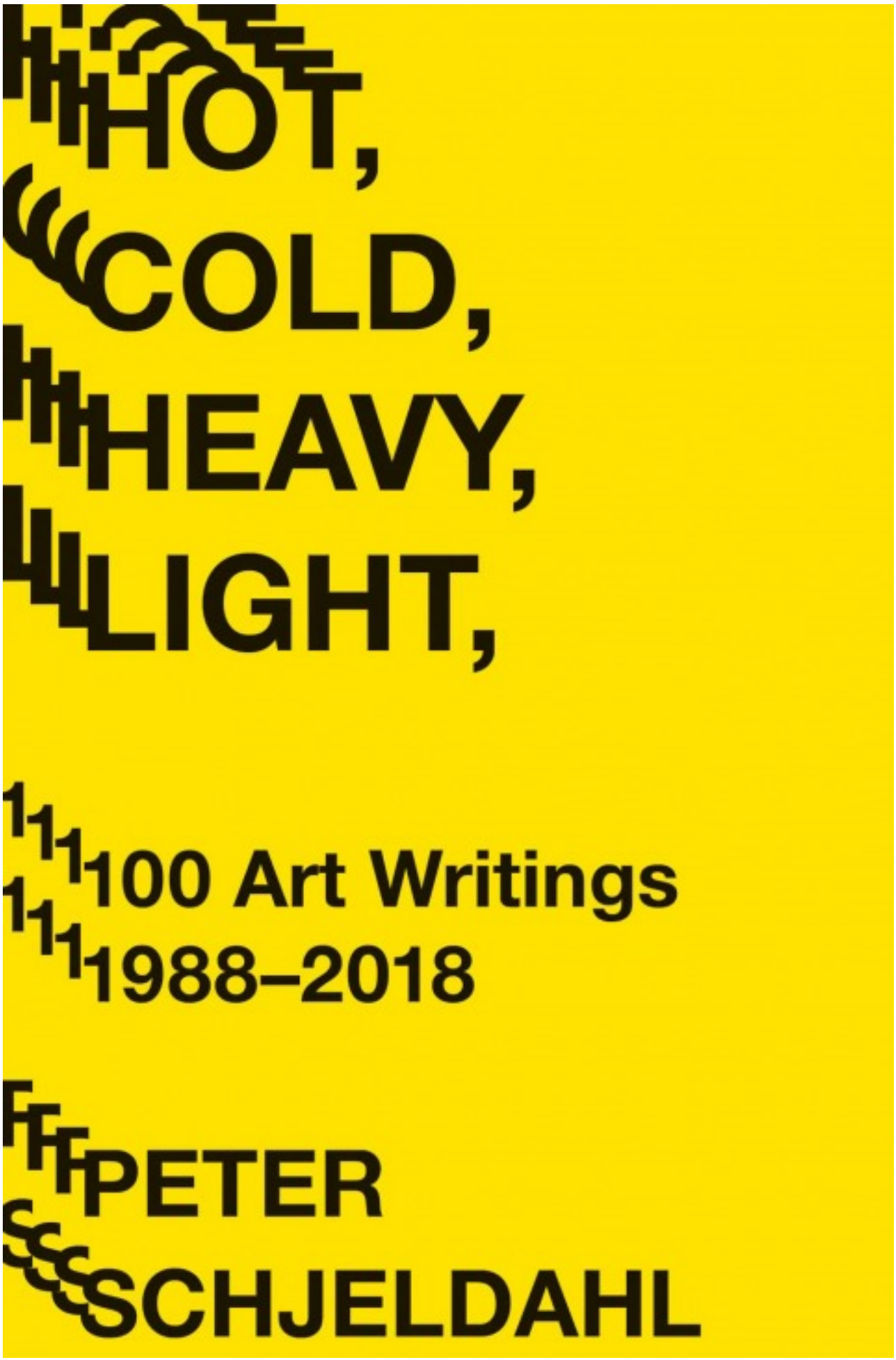
מאמר חדש בסדרה של מאט הנסון - סקירות ספרים שעוסקים בכתיבה על אמנות. הפעם, אנו צוללים אל הכתיבה של מבקר האמנות פיטר שלדל (Schjeldahl), ש"התייחס לציורי מערות כאל אמנות עכשווית לא פחות ממיצבי הווידאו הפוליטיים במרכז מנהטן." מאז כתיבת המאמר ועד תרגומו, מת שלדל והוא בן 80.

מאמר מאת מאט הנסון פברואר 24, 2023

הספר*חם, קר, כבד, קל* (*Hot, Cold, Heavy, Light*) מאגד את הכתיבה העיתונאית הספרותית של פיטר שלדל (Schjeldahl), שהיה מבקר האמנות של הניו יורקר". המגזין הראשי של "אמנות על מאמרים 100" היא המשנה כותרת אך, 400+ העמודים בספר אינם בדיוק ביקורות, אלא תיאורים עיתונאיים וספרותיים שמתווים, בקולו האופייני והמשועשע, דרכים לחשוב, לחוש ולדמיין את עולם האמנות המורכב. לאורך הקריאה אפשר להבחין גם בנתיבים של כותב הזכרונות הפוטנציאלי, כתב הנסיעות בעולם וההיסטוריון של העכשווי.

לשלדל היה שפם מוכתם בטבק ובצבע, ושם מזוהה ובלתי ניתן לביטוי, שאיותו מורכב כמעט כמו חלק מהאמנות שעליה הביע דעות מפורטות במשך רוב המאה הקודמת, מנקודת מבטו הייחודית. עם ההוצאה לאור של*חם, קר, כבד, קל: 100 מאמרים על אמנות, 1988-2018*, שלדל הוכיח שהוא עדיין מאוד פעיל, שנתיים לאחר ששיתף את העולם בידיעה שחלה בסרטן ריאות סופני.

peter.jpg


HOT,
COLD,
HEAVY,
LIGHT,
100 Art Writings
1988–2018
PETER
SCHJELDAHL

[1]הכריכה של חם, קר, כבד, קל: 100 מאמרים על אמנות, 1988-2018, פיטר שלדל, הוצאת ספרי אברמס, 2020

לאחר שנכשל בעבר בכתיבת האוטוביוגרפיה שלו במסגרת מלגת גוגנהיים, שלדל חזר אל סיפור חייו במאמר הוידוי שלו, "אמנות המוות [2]", שפרסם ב"ניו יורקר" בסוף 2019. היו בו כל השנינות והסגנון של כתיבתו על אמנות. ואכן, כשנתיים לאחר מכן, ולמרות נזקי המגפה, הוא נשאר נאמן לכשכוש הבלתי פוסק בלשונו המנטלית. ועם כל כשכוש, בכל מילה, הוא נושא את קוראיו עמו אל פסגות הטעם, באמנות כבכתיבה. זוהי דוגמת מופת למלאכת הכתיבה על אמנות. שמו של שלדל היה למילה נרדפת לקידום סוג כתיבה זה כשדה מקצועי לגיטימי.

הספר נערך בידיי כותב האמנות הניו יורקי הצעיר ג'ארטארנסט [3] כמו נראה והוא ,ההקדמה את כתב שגם ,(Earnest) המשך או תוצאה של ראיון שפירסם ארנסט בספרו*מה זה אומר לכתוב על אמנות*) *What It Means to Write About Art*, 2018). בראיון הזה מופיעה הצהרה גחמתית שנאמרה מתוך הערצה מתחנפת, שאם היה על ארנסט לכתוב ספר חדש על שלדל, הוא יבטא את "הכוח המניע" של אהבתו לאמנות, או ליתר דיוק, לכתיבה על אמנות.

ארנסט מתחיל את המחקר המקיף שלו על שלדל עם מאמר משנת 1989 שכותרתו "וורהול ב-MoMA", המסקר את התערוכה "אנדי וורהול: רטרוספקטיבה" (Andy Warhol: A Retrospective [4]) ב-MoMA, עבור כתב עת קצר ימים של הווילאג' וויס (*Village Voice*) שכונה "7 ימים" (7Days). בפתיחה, שלדל מצהיר שהוא אוהב את וורהול, אחרי שהפריח לאוויר משפט מופלא, שהיה יכול להיווצר רק בידי משורר, שמכין את הקרקע ל"התנגדות נרגנת". ובהקבלה לחייו כפרח שירה בניו יורק, שרק הגיע אחרי תקופת שהות מעצבת בפריז, שלדל מדבר על חיוניותו של וורהול למיתוסים האקספרימנטליים של אמריקה, להתהוות הזהות, התרבות והחברה האמריקאית בהשפעת מקורות חיצוניים.

[5] Peter Schjeldahl | Hot, Cold, Heavy, Light

Video of Peter Schjeldahl | Hot, Cold, Heavy, Light
פיטר שלדל מדבר על חם, קר, כבד, קל, 3.6.2019

[6] Steve Martin on art - The New Yorker Festival - The New Yorker

Video of Steve Martin on art - The New Yorker Festival - The New Yorker
פיטר שלדל בפסטיבל הניו יורקר, 2011

לשלדל הייתה יכולת ראייה שאין דומה לה, אולי עקב התאהבותו בציור, אמנות-העין האולטימטיבית. והאור הִבָּהִיר עבורו לא רק תפישה חזותית אלא גם חיים, היסטוריות, אומות, רעיונות ועוד גלגולי גורל שהוא ביטא בשפה יצירתית ופרשנית.

בקטע הראשון ב*חם, קר, כבד, קל*, שלדל חושב כמו אוצר שמנסה למצוא את החלק החסר ברטרוספקטיבה של וורהול. בעוד שהיא "יפה" ו"משעשעת", היא אינה "נוסטלגית". ואז שלדל הכותב נכנס לתמונה, חמוש בעודפי ידע עצמי, וחופר במעמקי חייו שהתרחשו בתוך ימי הזוהר הפוליטיים של וורהול. בפרוזה החדה והרפלקסיבית שלו הוא מוצא בהיסטוריה של האמנות המודרנית, ובמיוחד בוורהול, לא רק עקבות של עצמו אלא גם של אמריקה, המפולגת בידי המציאות שבה רוב התוצר התרבותי מצומצם לניו יורק וללוס אנג'לס. הדימוי "העצוב" של וורהול, כפי ששלדל כתב אותו, "המדדה חזרה לניו יורק, כדי לצייר שוב", מגדיר את הסאגה של הזהות התרבותית האמריקנית כסדרה של התנגשויות שלא דובר בהן עם

הקפיטליזם של תעשיות הבידור.

כפי שחזה ארנסט בכרך המקיף*מה זה אומר לכתוב על אמנות* , שלדל מוערך שוב ושוב בראיונות רבים, אבל הוא אינו מבקר אמיתי בעיני עמיתיו המלומדים. בהרהור על*The Hydrogen Jukebox*, קובץ המסות של שלדל משנת 1991, היסטוריון האמנות דרבי אינגליש (English) אמר לארנסט ש"השפה מונעת הסובייקט" של שלדל עשויה להוציא את האגואיזם מהערכת האמנות, ולהחדיר אליה רגישות שאולי באה מהספרות העיונית, המפתיעה והאקטיביסטית של ג'יימס בולדווין (Baldwin). מבקר האמנות האל פוסטר (Foster), תלמידה של רוזלינד קראוס (Krauss), המשיך וביקר את שלדל כ"פרשן" ותו לא, שכתיבתו אכן ראויה לשבח אבל, בדבריו לארנסט ב*מה זה אומר לכתוב על אמנות*אמר שכתיבתו היא "ספרות יפה, שעניינה רגישויות, והיא חשדנית כלפי עמדות פוליטיות ואלרגית לעמדות תיאורטיות".[1]

[7] Peter Schjeldahl. The Critic as Artist, in 2011: Updating Oscar Wilde

Video of Peter Schjeldahl. The Critic as Artist, in 2011: Updating Oscar Wilde
הרצאה של שלדל ב'ניו סקול' עבור The New School for Art Criticism/Association USA Distinguished

שלדל מודע מאוד לנקודת המבט שלו ככותב שהוא גבר לבן שעומד בנעליו של המבקר הלאומי. ועדיין, בביקורת של יצירות תרבות של מיעוטים מדוכאים שאבותיהם היו משועבדים והם נתונים לטראומה הבלתי ניתנת לריפוי של הגזענות האמריקנית, שלדל התנהל לפעמים בכבדות דרך הביקורת הפופולרית שהתנפצה אל הממסד הסוציו-פוליטי בעקבות תנועת 'חיי שחורים חשובים' (Matter Lives Black). בעידן השכיחות הרבה של המדיה החברתית, משקיפים ציבוריים מצביעים עליו בצדקנות על שהשתמש במונחים נדושים, במיוחד בתגובה לאמנות שמתמודדת עם התסביכים של אלימות נגד שחורים.

ובכל זאת, ב*חם, קר, כבד, קל*שלדל כתב ברגישות על יצירתו של ז'ן-מישל בסקיאט (Basquiat) מאמר הספד מלא הערכה. המאמר התפרסם במקור ב'7 ימים' כחודש אחרי מותו של האמן הצעיר. זהו כתב-הרשעה של עולם האמנות שנשא באחריות לדה-הומניזציה של אמנות הרחוב השחורה, שנדמה שעוד רגע ימנה רשימת שמות הקשורים למותו של בסקיאט הצעיר בן ה-27, בן מעמד הביניים הגבוה מברוקלין, אשר, כפי שכתב עליו לאחר מעשה, "ידע הרבה על אמנות מבית הספר ומביקורים במוזיאונים עם אמו שוחרת התרבות".[2]

שלדל מגן על בסקיאט, שהוצג כ"ילד הרע" של אמריקה, אמן גרפיטי מתחיל שעשה את הדרך ממחוזות המחתרת של ניו יורק אל עולם האמנות הבין-לאומי, כנגד הליהוק והריגוש המופרז של מעריצי וורהול, וקובע שהוא היה אמן שחור בתהליך של "העמקת זהותו". בשנת 2016, הוא סיים את סקירתו בניו יורקר על האמנות השחורה מאוד של קרי ג'יימס מרשל (James Marshall)[3]."האמריקניים אקספרסיוניסטים-הניאו מבין הגדול" היה שבסקיאט בהצהרה.

[8] Good Artists Tend To Be Bad Students

Video of Good Artists Tend To Be Bad Students
הרצאה של שלדל בקולג' לאמנויות יפות בבית הספר לאמנויות חזותיות, 2008

גם אם הוא מבדר וספרותי, הספר מתחיל בכרסום הבסיס הגברי והמולבן של אמני/אלי הקאנון כגון דה קונינג (De Kooning), פולוק (Pollock), רמברנדט (Rembrandt), קורבה (Courbet) ולאסקז ובמיוחד (Velázquez), הוא שאותו מציג כמי שהיה "טוב בציור שמן עד כמה שמישהו יכול להיות טוב במשהו".[4] הקוראים עלולים לחוש לפעמים שהם רק שומעים את ההדים של התענוגות החובבניים שלהם, ביחס לכל ניסיון רגעי ודווי רגליים לתפוש את טבעה של גאונות טהורה המתגלמת על הבד.

בסקירה על תערוכה של ולאסקז בפראדו שבמדריד בשנת 1989 נחשף כישרון הכתיבה של שלדל, במשפטים שיוצרים את הזווית המדויקת כדי לדלות את המשמעות הנמסרת במהירות, עם עומק מפתיע. "האמנות המודרנית נולדה כשמאנה (Manet) ראה את ולאסקז והתייאש",[5] הוא כתב אז. כמו המחקר שלו על דה קונינג: הוא היה יכול לנתח כל משיחת מכחול ולקשר אותה בדילוגים ובאזכורים לדפוסים המתקיימים לאורך הסקאלה הנעה של התקדמות תולדות האמנות, כמו במקרה שבו ציין איך "דה קונינג ניפץ את הגריד הקוביסטי ושינה אותו ממבני לנזיל".[6]

כשקורי הכתיבה שלו נמשכים, מופיעים רמזים ודורבנות של ביקורת ווכחנית, למשל כשהוא מתפרץ על פיקאסו ומגנה בדרמטיות את המורשת המיזוגנית שלו, הניכרת ביחסו המתעלל כלפי המודליסטיות שלו. הוא אינו מתייחס בהבנה ליכולות ולהתמדה של המחזר הידוע לשמצה, אבל הוא מסיים את סקירתו ל'וילאג' וויס' על תערוכה במוזיאון המטרופוליטן בהזדהות עם דורה מאר (Maar), אחת המוזות של פיקאסו: "אישה אינטליגנטית שהייתה עדה להתמוטטותה שלה עצמה כפי שהשתקפה בסדרת ציורים מרושעת של האמן".[7]

בעוד שעמדתו מוצדקת, הוא אולי צפוי מדי בהסכמתו המילולית עם אוצרות התערוכה במטרופוליטן, שכותרתה הייתה "פיקאסו והנשים הבוכות". שלדל מתיישר עם קו ביקורתי שמתייחס לביוגרפיה כאל חלק בלתי נפרד מעבודתו של אמן, ומעדיף מוסר חברתי על פני יושרה אמנותית. במקרים אחרים הוא מקל יותר, כמו כלפי ציורי השמן דמויי הבשר של הצייר הוויימרי אוטו דיקס (Dix): "אבל האם הוא היה מיזוגן? כן, בהחלט."[8] זה נראה כמעט כאילו שהוא נהנה מהנטיה המוזרה, הטרום-מילניאלית שלו לאי-תקינות פוליטית. במקום שזה יוסיף לטון האישי של כתביו, זה מיישן אותו.

שלדל מצדיק עוד מקרים של מיזוגניות בתולדות האמנות, כמו במקרה של אנרי דה טולוז-לוטרק (Lautrec-Toulouse), שבו למרות שהגבר הלבן השבריר בוש בזכויות היתר שלו, דימויי הנשים שלו חסינים. הוא מסביר וממהר להצדיק את עצמו באומרו, במאמר מוסגר, שהנשים בחייו יעצו לו: "התחושה דומה יותר לרוע התחרותי שאישה עלולה לחוש כלפי אישה אחרת או לביקורת הקשה שאישה עלולה להפנות אל עצמה."[9]

[9] Chadwick_Peter Schjeldahl at SFMOMA.jpeg



[10]שלדל ב-SFMOMA
צילום: גרג צ'דוויק, 8.4.2005

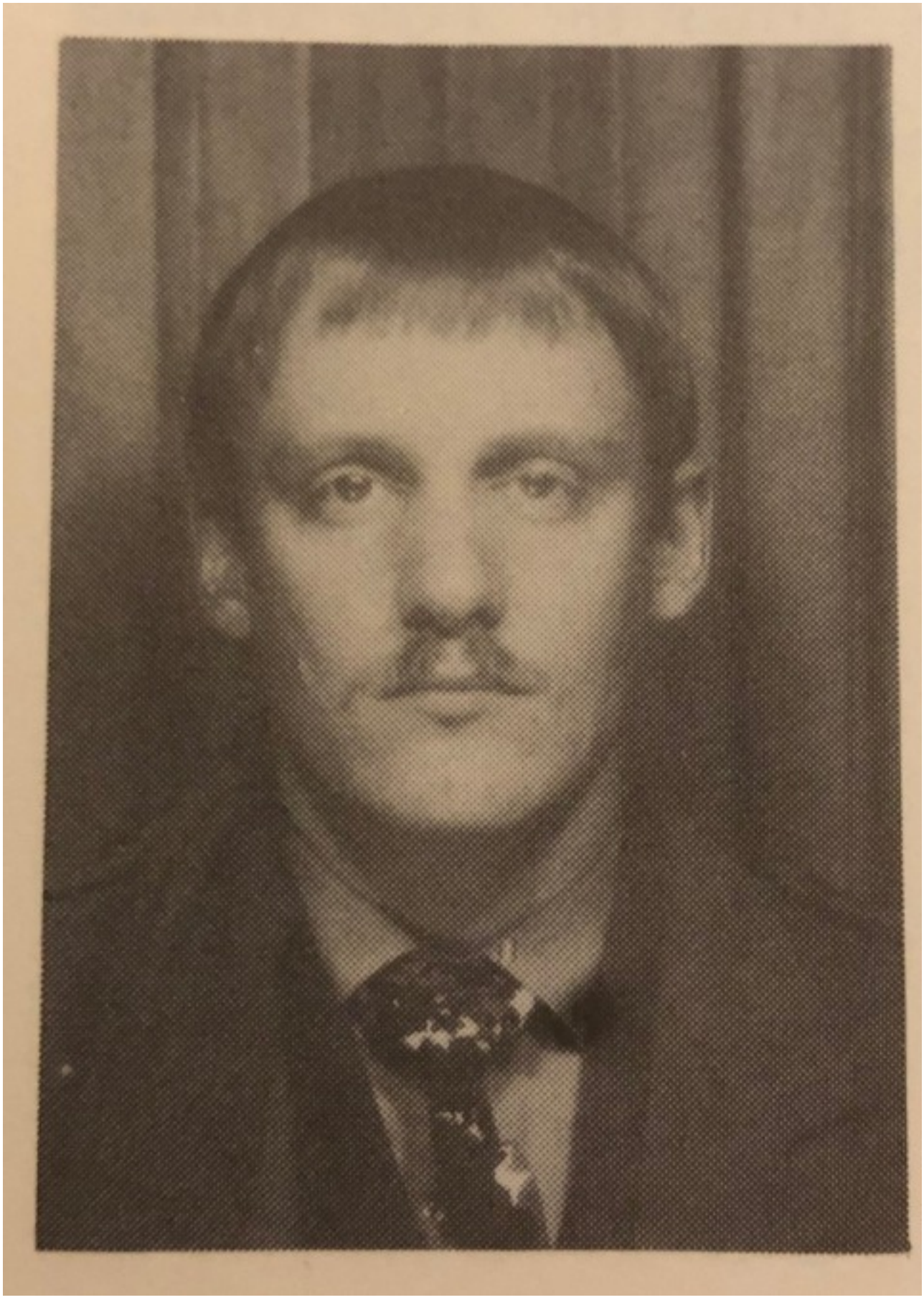
באדיבותגרג צ'דוויק [11]

אחרי 100 העמודים הראשונים שלחם, קר, כבד, קל, החלק ה"חם" אולי ידרוש מאמץ מקוראים צעירים בשנות ה-2020,

ועדיין, הגלים העוקבים משתובבים וזורמים בחן מיוחד. הוא מציב בחזית את האמן הברזילאי הליו אויטיסיקה (Oiticica) בכך שהוא לוכד את נשגבותה של השכחה המבורכת ומחווט מחדש את אוזנו האמריקנית, החירשת לאמנות מאמריקה הלטינית, לפני שהוא מזהה פרץ של נוכחות נשית בסצנה של שנות השבעים של המאה הקודמת, כאשר מיצבים עוד נקראו 'סביבות'.

לשלדל יש שפה שאין כמותה לחידושים כמו המוזרויות המינימליסטיות של האמנית ריי מורטון (Morton), והוא מפנה דרך להנאה מעבודתה, או כפי שהוא היה אומר, ההתענגות עליה. עדיין, בווידוי ל'וילאג' וויס' בשנת 1993, הקורא עלול להתחלחל כשהוא למד ששלדל, המרצה הרזה המרבה לעשן, חווה "התאהבות מרחוק" במורטון, ממש לפני מותה בטרם עת ב-1977.

[12] IMG_8229.jpeg



[13]סריקת דיוקן של פיטר שלדל, מתוך הספר אנתולוגיה של משורר ניו יורקי, רנדום האוס, 1970

באדיבותניק סטרום [14]

מבחינתו של שלדל, ציורי מערות פרהיסטוריים הם עכשוויים לא פחות ממיצבי הווידאו הפוליטיים במרכזי האמנות במנהטן. בשנת 2010, הוא כינה את ברונזינו, הצייר הפלורנטיני בן המאה ה-16, "כוכב אמנות חדש ישן",[10]ניסוח שהיה יכול להתאים גם למעמדו היציב ככותב אמנות נצחי. כאשר הפרוזה שלו התעמתה עם הגאונים המטורפים ביותר בציורי השמן האירופיים הקלאסיים מאז עלות המודרניזם, לפני כחצי האלף, בתפישה חסרת תקדים של עכשוויותם, אין זה בלתי אפשרי לדמיין שבעוד חמש מאות שנה הקוראים יטרפו את כתבי האמנות של שלדל באותו האופן שאנחנו קוראים את הביקורת הפואטית של אלכסנדר פופ (Pope).

1. Jarrett Earnest, *What it Means to Write About Art: Interviews with Art Critics*, New York: David Zwirner Books, 2018, p. 155
2. Peter Schjeldahl, *Hot, Cold, Heavy, Light: 100 Art Writings, 1988-2018*, New York: Abrams Books, 2020, p.39
3. Ibid, p. 78
4. Ibid, p.29
5. Ibid
6. Earnest, ibid, p.13
7. Schjeldahl, ibid, p.50
8. Ibid, p.46
9. Ibid, p.52
10. Ibid, p.68

Source URL: http://tohumagazine.com/he/article/%D7%94%D7%9E%D7%91%D7%A7%D7%A8-%D7%9B%D7%9E%D7%A9%D7%95%D7%A8%D7%A8-%D7%A2%D7%9C-%D7%9B%D7%AA%D7%99%D7%91%D7%AA%D7%95-%D7%A9%D7%9C-%D7%A4%D7%99%D7%98%D7%A8-%D7%A9%D7%9C%D7%93%D7%9C

Links
[1] https://tohumagazine.com/sites/default/files/peter.jpg
[2] https://www.newyorker.com/magazine/2019/12/23/the-art-of-dying
[3] http://tohumagazine.com/he/article/%D7%90%D7%9E%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%9B%D7%AA%D7%99%D7%91%D7%94-%D7%A2%D7%9C-%D7%90%D7%9E%D7%A0%D7%95%D7%AA
[4] https://www.moma.org/calendar/exhibitions/1815
[5] http://tohumagazine.com/he/file/peter-schjeldahl-hot-cold-heavy-light
[6] http://tohumagazine.com/he/file/steve-martin-art-new-yorker-festival-new-yorker
[7] http://tohumagazine.com/he/file/peter-schjeldahl-critic-artist-2011-updating-oscar-wilde
[8] http://tohumagazine.com/he/file/good-artists-tend-be-bad-students
[9] http://tohumagazine.com/he/file/chadwickpeter-schjeldahl-sfmomajpeg
[10] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Chadwick_Peter%20Schjeldahl%20at%20SFMOMA.jpeg
[11] https://greggchadwick.blogspot.com/2005/04/peter-schjeldahl-at-sfmoma.html?m=1
[12] http://tohumagazine.com/he/file/img8229jpeg
[13] https://tohumagazine.com/sites/default/files/IMG_8229.jpeg
[14] https://www.nicksturm.com/crystalset/2019/12/17/crystal-set-21-white-country-by-peter-schjeldahl-1968